

מערכות המזבח

מ"ג: - מ"ה - הרב בנימין חבבו

המערכות ומקורן:

"בכל יום היו שם ארבע מערכות והיום חמש דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר בכל יום שלש והיום ארבע רבי יהודה אומר בכל יום שתיים והיום שלש".

ובברייתא בגמ' (מ"ה ע"א) נתבארו מהן המערכות: "תנו רבנן: בכל יום היו שתיים מערכות והיום שלש, אחת מערכה גדולה ואחת מערכה שניה של קטורת, ואחת שמוסיפין בו ביום, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: בכל יום שלש והיום ארבע, אחת של מערכה גדולה, ואחת מערכה שניה של קטורת, ואחת של קיום האש, ואחת שמוסיפין בו ביום. רבי מאיר אומר: בכל יום ארבע והיום חמש: אחת של מערכה גדולה, ואחת של מערכה שניה של קטורת, ואחת של קיום האש, ואחת לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב, ואחת שמוסיפין בו ביום".

מערכה גדולה ומערכה שניה של קטורת לית בהו פלוגתא. מערכת קיום האש תמיד ר' יהודה לא סבר. ומערכה מיוחדת לאברים ופדרים שרק ר"מ סבר. כמו כן ישנה מערכה מיוחדת ביוה"כ דלית פלוגתא דישנה ולקמן ידובר בה בפרט.

ומבואר בגמ': מערכה גדולה ושניה נלמדה מ"צו אֶת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו לְאֹמֵר זֹאת תֹּרַת הָעֹלֶה הוּא הָעֹלֶה עַל מוֹקְדָה [מערכה גדולה] עַל הַמִּזְבֵּחַ כֹּל הַלֵּילָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּוְקַד [מערכה שניה - קטרת] בּוֹ: [ויקרא ו' ב']. ר"מ לשיטתו דרש בפסוק זה גופו מ'נאש המזבח' וא"ו יתירה למערכה של איברים שניתותרו לבוקר. ומפסוק ה' שם "והאש על המזבח תוקד בו..." מ-וה

יתירה נלמדת לכו"ע מערכה מיוחדת ליוה"כ. ומ"תוקד בו" בפסוק זה למדו ר' יוסי ור"מ מערכה מיוחדת לקיום מצות אש תמיד. ולפי"ז נראה שכולהו חדא מצוה נינהו של אש תמיד כיוון שנלמדו מאותם פסוקים.

הרמב"ם בהל' תמו"מ פ"ב כתב: [הלכה א] "מצות עשה להיות אש יקודה על המזבח תמיד שנאמר אש תמיד תוקד על המזבח, אף על פי שהאש ירדה מן השמים מצוה להביא אש מן ההדיוט שנאמר ונתנו בני אהרן הכהנים אש על המזבח. [הלכה ב] בבקר עורכין עצים ועורכין בראש המזבח מערכה גדולה של אש שנאמר ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר, וכן מצוה להעלות שני גזרים של עץ עם תמיד של שחר יותר על עצי המערכה שנאמר ובער עליה הכהן עצים בבקר, וכן מוסיפין שני גזרים עם תמיד של בין הערבים שנאמר וערכו עצים על האש, מפי השמועה למדו שבתמיד של בין הערבים הכתוב מדבר... [הלכה ד] שלש מערכות של אש עושין בראש המזבח בכל יום, ראשונה מערכה גדולה שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות, שנייה בצדה קטנה שממנה לוקחין אש במחתה להקטיר קטורת בכל יום, שלישית אין עליה כלום אלא לקיים מצות האש שנאמר אש תמיד תוקד. [הלכה ה] מפי השמועה למדו שזה שנאמר על מוקדה על המזבח זו מערכה גדולה, ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קטרת, והאש על המזבח תוקד בו זו מערכה שלישית של קיום האש, אבל איברים ופדרים שלא נתאכלו מבערב נותנין אותן בצדי מערכה גדולה.

מצות מערכות האש שייעשו בכל יום במזבח. מפורש בדבריו שכל המערכות הם קיום מצות האש.

[בהל' ה' כתב הרמב"ם: "מפי השמועה למדו שזה שנאמר על מוקדה על המזבח זו מערכה גדולה, ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קטרת, והאש על המזבח תוקד בו זו מערכה שלישית של קיום האש, אבל איברים ופדרים שלא נתאכלו מבערב נותנין אותן בצדי מערכה גדולה." ויש לשאול כיצד תיתכן בזה מחלוקת בין תלמידי רבי עקיבא כשלמדו כולם מן השמועה? אמנם בפיהמ"ש על משנתנו (יומא פ"ד מ"ו) כתב הרמב"ם: "**וכולם מודים על שתי מערכות כי באה הקבלה** כי אמרו על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר זו מערכה גדולה ואש המזבח תוקד בו, זו מערכה שנייה של קטרת. **ואמרו אחר כך** והאש על המזבח תוקד בו אמר ר' יוסי זו מערכה שלישית של קיום האש, ורבי יהודה אומר שהוא חוזר על המערכה הנקדמת, ורבי מאיר אומר היה מייחד מערכה לאברים ופדרים שלא נתאכלו מבערב וזולתו אומר כי בצדי מערכה גדולה היו נשרפין, והכל מודים כי על כל פנים צריך תוספת מערכה ביום צום כיפור לכבוד ולהדור בעיני העם. והלכה כרבי יוסי." במפורש חילק בין שתי מערכות ראשונות שבהם כולם מודים כי באה הקבלה, לבין מערכה של קיום האש שעליה אמר "ואמרו אחר כך..." ולפי"ז ניתן לומר גם בהלכות שדווקא שתי מערכות שהם גדולה וקטורת הם שבאו בקבלה ונסמכו על הפסוק והשאר לא, ואגב שתי מערכות ראשונות הזכיר הרמב"ם גם את מערכת קיום האש תמיד.]

[הלכה ז] כשמסדר עצי מערכה גדולה מסדרה במזרח המזבח, ויהיה מראה שהתחיל לסדר מן המזרח...[הלכה ח] ואחר שמסדר מערכה גדולה חוזר ובורר עצי תאנה יפים ומסדר מערכה שניה של קטורת מכנגד קרן מערבית דרומית משוכה מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות ובה כמו חמש סאין גחלים, ובשבת עושין בה כמו שמונה סאין גחלים מפני שעליה מקטירין בכל שבת שני בזיכי לבונה של לחם הפנים. [הלכה ט] מערכה שלישית של קיום האש עושה אותה בכל מקום שירצה מן המזבח, ומצית בה את האש, ולא יצית האש למטה ויעלה אותה למזבח אלא במזבח עצמו מציתין שנאמר ואש המזבח תוקד בו, מכאן להצתה שלא תהיה אלא בראשו של מזבח.

מדבריו שם - בה"א שכתב: 'מצות עשה להיות אש יקודה על המזבח תמיד שנאמר אש תמיד תוקד על המזבח.', ובה"ד שכתב: 'שלש מערכות של אש עושין בראש המזבח בכל יום, ראשונה מערכה גדולה שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות, שניה בצדה קטנה שממנה לוקחין אש במחתה להקטיר קטורת בכל יום, שלישית אין עליה כלום אלא לקיים מצות האש שנאמר אש תמיד תוקד', - נראה שכולהו מ"ע אחת של קיום אש תמיד על המזבח, ובה"ד הוא פירוט דבריו הראשונים. ובסהמ"צ מ"ע כ"ט: "היא שצונו להבעיר האש על המזבח בכל יום תמיד והוא אמרו יתעלה 'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה'. וזה לא יתכן אלא במה שצוה להתמיד להשים עצים בבקר ובין הערבים כמו שהתבאר בשני מן יומא ובמסכת תמיד (פ"ב). ובבאור אמרו אע"פ שהאש יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. וכבר התבאר משפטי מצוה זו ברביעי מן יומא ושני מתמיד. **כלומר**

מערכה גדולה מתגבר מוסיפים עליו מזה". וכן במאירי ד"ה בכל יום ויום.

אך הרמב"ם בהל' תמו"מ פ"ב הל' ד' כתב: "שלישית אין עליה כלום אלא לקיים מצות האש שנאמר אש תמיד תוקד". וכן בספר החינוך קל"ב והוסיף: "ואם לא הבעירו הכהנים מערכה שלישית במזבח, ביטלו מצות עשה זו." ולדבריהם לא היה שימוש במערכה זאת.

והקשה כאן הרש"ש מה הביא את רש"י לחדש שתפקידה של מערכה זאת להזין את המערכה הגדולה, והרי יותר פשוט לומר שלא נצרכה מערכה גדולה זאת לסיוע ממערכה אחרת, שהרי אם כלו איברים אין צורך לאש ואם לא כלו האיברים ניתן להוסיף גזרי עצים. ויותר פשוט לומר שעניינה של מערכת אש תמיד רק קיום האש מגזיה"כ כדברי הרמב"ם.

הרא"ם [בפר' צו ו', ה'] כתב: "... ואחר שסדר אותה, היה נותן עליה אחר כך שני גזרי עצים, כדי להוסיף לה הבערה יתרה. וזאת המערכה נקראת מערכה של קיום האש, מפני שאם לא היתה המערכה הגדולה מתגברת, זאת המערכה של שני גזרי עצים, שהיו מוסיפין עליה, היתה מקיימת אותה..." חידוש כאן הרא"ם שסידור שני גזרי עצים הוא קיום מצות מערכה של אש תמיד. קצת סמך לדבריו מדברי הרמב"ם בסה"מ"צ עשה כ"ט האמורים לעיל: "היא שצונו להבעיר האש על המזבח בכל יום תמיד והוא אמרו יתעלה (ר"פ צו) אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה. וזה לא יתכן אלא במה שצוה להתמיד להשים עצים בבקר ובין הערבים כמו שהתבאר בשני מן יומא ובמסכת תמיד." וכן סמך לזה מכך שאביי משמיה דגמ' [ד' ל"ג.] לא הביא סידור מערכה לקיום האש, ואף הרמב"ם בפ"ו בהל' תמו"מ

השתא דאתינא להכי וזכינו שמערכה גדולה ומערכה שניה של קטורת מפי השמועה למדו ואין בה מגמגם. נצרך לברר מהי המחלוקת לגבי מערכה של אש תמיד ומערכה של איברים שניתותרו וכן מדוע פשיטא אש מערכה מיוחדת ליוה"כ. מלשון הרמב"ם בה"ה: "מפי השמועה למדו: שזה שנאמר על מוקדה... ואש המזבח תוקד... וכו'" נראה שהבין שהקבלה באה להסמיך את המערכות למוקד שבפסוק. כאמור שני מוקדים נאמרו בפסוק ב'. ואחד נוסף בפס' ה'. בפסוק ב' נאמר צו לעומת פסוק ה' שלא נאמר בו ציווי, ונראה שבזה נחלקו התנאים אם הוא חיוב של מוקד נוסף, כלומר מערכה לקיום אש תמיד כדברי ר' יוסי ור"מ, או שמא תיאור של המזבח כסברת ר' יהודה.

מערכת יוה"כ שונה במובן זה שלא נלמדה ממוקד שנאמר בפסוק, ומפורש בגמ' שגם ר"י מודה ללימוד מוקדאש שבפסוק, "ואפי' למאן דלא דריש וא"ו, וא"ו ה"א דריש", ולא למד מ'תוקד בו' שמובא באותו פסוק. ועל כן נראה שמערכה זאת שונה מהמערכות האחרות. ואף ר' יוסי ור"מ שלמדו 'מוקד' נוסף בפסוק זה, השיאו אותו לענין מערכה מיוחדת של אש תמיד [למרות שהיא במחלוקת עם ר"י אם אכן ישנה] ולא לענין המערכה של יוה"כ. משמע שתכלית מערכה של יוה"כ שונה משאר מערכות ולהלן יתבאר יותר.

מערכה של אש תמיד

נראה שבתכליתה נחלקו כאן הראשונים. רש"י בד"ה 'של קיום האש' כתב: "שאם אין אש של

והעיר ע"כ המקד"ד מזבחים ס"ה ע"א ששם נחלקו התנאים אם אפשר לעשות את מצוי עולת העוף עד אמה מתחת לטובב או דווקא בראשו של מזבח ולכו"ע צריך מיצוי במקום הקטרה ותלו אביי ורבא את מחלוקת התנאים בשאלה אם אפשר לעשות מערכה על טובב, ומוכח שאין אפשרות לעשות על היסוד. ולכן חילק המקד"ד בין מערכות שהן שימוש למערכה עצמה, כגון מערכה ראשונה ששם היו הקטרות של קרבנות, או מערכה שניה ששם היתה הקטרת לבונה של לחה"פ, שהם צריכות להיות דווקא ע"ג המזבח ממש, ובין מערכה שהיא רק משמשת לאש של מערכות אחרות כמערכה של קיום האש, שאפשר שתהיה במזבח ולא צריך דווקא על גביו ולכן יכולה להיות ביסוד. וא"כ כשאמרו התוס' שאפשר ביסוד ובטובב כוונתם, כמ"ד שטובב הוא כע"ג המזבח ממש ואז מערכה שניה היתה בטובב, ורק מערכה לקיום האש היתה ביסוד.

התוד"ה 'ואחת לשכת' בד' ט"ו ע"ב כתב: "פר"ה דשני בית המוקד היו ליטול מהם אש לצורך המזבח שמצווה להביא מן ההדיוט ששנים היו שאם יכבה האחד יביאו מן השני ואף על גב דאכתי הואי מערכה לקיים האש לקמן בס"פ טרף בקלפי שמא שלשתן היו צריכות לקיום האש שאם יכבה האש משני בתי המוקד יקחו מן המערכה העשויה לכך...". משמע מדבריו שמתחילה לוקחים מבית המוקד ולא מהמערכה לקיום האש ורק אם יש צורך לקחו מהמערכה לקיום האש. [ומהמלים "לצורך המזבח" משמע קצת שמשמשות גם במערכה שניה].

א"כ עולה שלשיטת רש"י, ראב"ד ומאירי ותוס' תפקיד המערכה היה לשמש את המערכה גדולה [ולתוס' אולי גם מערכה שניה]. ולרמב"ם לא

כשהביא סידור המערכות לא הביא סידור מערכה לקיום האש.

הלח"מ בהל' תו"מ פ"ב ה"ד הקשה עליו שתי קו': (א) שני גזירין נלמדים מן הפסוק "ובער עליה..." [ויקרא ו, ה'] ולא מ'האש על המזבח תוקד' שהוא בתחילת אותו פסוק. (ב) בהל' תמו"מ פ"ב ה"ב כתב הרמב"ם שאת הגזירין שמים עם המערכה הגדולה דווקא, ולעומת זאת בהל' ט' כתב שאת מערכת אש תמיד עושה בכל מקום שירצה. מוכח שאין לזהות את סידור שני גזירין עם סידור המערכה של קיום האש [ודאי ברמב"ם], וא"כ צ"ל שמה שכתב בסהמ"צ הנ"ל אין כוונתו אלא לומר שזהו חלק מקיום המצוה של אש תמיד. וכן מה שאביי בסידור המערכה לא מביא מערכה זאת כלל, אפשר שהוא הולך בשיטת ר"י דלא סבר למערכה זו, או משום שלא היה לה זמן ומקום קבוע, ובזה יבואר מדוע השמיטה הרמב"ם בפ"ו בהל' תמו"מ.

הראב"ד [בתמיד ל' ע"א ד"ה 'בררו משם'] הקשה: מדוע לא שנו בפ"ב מ"ה בתמיד את המערכה לקיום האש, אף שבזבחים נ"ח ע"א אמרו ששיטתה של המשנה היא כר' יוסי! ותל': **"משום דאיכא למימר דבפעם א' כשהיו מסדרין מערכה גדולה היה מסדר של קיום האש דכולי כמו חדא מילתא היא שהרי אותו של קיום האש היא בעי בעבור מערכה גדולה".** [ואף שאמר "היה מסדר של קיום האש" לא מוכח בדבריו שהם הם שני גזירין שהיו מוסיפין למערכה גדולה אלא רק שהיו מסדרים מערכה זו עם מערכה גדולה.]

המקד"ד [סי' ל"ב סק"ג] הביא את הראב"ד בתמיד שהקשה בשם תוס' צרפת, הכיצד היה מקום במזבח שעשה משה ל-ד' מערכות? ותל' תוס' צרפת שעל היסוד והטובב היו מניחין.

של קיום האש וכולם נכללים בתוך המצוה "להבעיר האש על המזבח בכל יום תמיד" כדכתב בסהמ"צ עשה כ"ט^ט.

גדר ושיעור המערכות

לענין איסור כיבוי נראה שאין הבדל וחילוק בין המערכות, וכל המכבה אפי' גחלת עובר בלאו כמובאר בויקרא פ"ו פס' ו', וברמב"ם סהמ"צ ל"ת פ"א ובחינוך קל"ג.

מסהמ"צ עשה כ"ט כאמור לעיל נראה שאין זיהוי מוחלט בין מצות אש התמיד דווקא למערכה שלישית, והיא מתקיימת גם במערכה הגדולה שכתב: "היא שצונו להבעיר האש על המזבח בכל יום תמיד והוא אמרו יתעלה (ר"פ צו) אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה... כלומר מצות מערכות האש שייעשו בכל יום במזבח". ומבואר בהל' תמו"מ פ"ב ה"ב שמצות הנחת שני גזירי עצים היא במערכה גדולה.

בתוד"ה 'ואחת' הנ"ל משמע שמערכת אש תמיד תמיד היתה דלוקה, שכשהיה צורך בשתי המערכות היו לוקחים מן המערכה הזאת. ובחינוך מצוה קל"ב משמע שדוקא במערכה שלישית מתקיימת מצות אש תמיד שכתב: "ואם לא הבעירו הכהנים מערכה שלישית במזבח ביטלו מ"ע זו". – ומשמע אפי' ישנה אש מערכה על המזבח. אך המנ"ח סק"ה רצה להוכיח מכך שרבי יהודה לא הצריך מערכה נפרדת, והרי ודאי לא חלק על מצות אש תמיד הכתובה מפורש בתורה, מוכח שיכול להתקיים באחת מהמערכות. ובמאירי משמע קצת כדבריו שכתב: "שלישית למצות קיום האש שכל שאין

שימשה לכולם. ולכאוי' נ"ל בדעת קמאי הנ"ל [רש"י וסיעתו] דלא משמע להו שאמרה תורה שתהיה מערכה על המזבח ולא שימשה לצרכי המזבח, ולא כדברי הרש"ש שרק גזירת מלך היא. ולרמב"ם חזינא דלא סבר הכי וכן מערכה של יוה"כ, כפי שיבואר להלן, לא שימשה לדבר מסויים. וניתן לומר בדעת רש"י [כמו שנדון בהמשך] שתמיד בערה אש מערכה גדולה והיו מצווים על כך^{טז}, וא"כ לא הוסיפה כלום מערכה נוספת לקיום האש, וכיון שמיאן רש"י לומר שהיתה מערכה ללא צורך כלל הוצרך לומר שהיא לקיום המערכה.

אך ברמב"ם נראה שהבין אחרת את מצות האש בכלל וסבר שהיא ענין בפ"ע במקדש, וכפי שמצינו בסהמ"צ מצווה כ': "שצונו לבנות בית עבודה. בו יהיה ההקרבה והבערת האש תמיד ואילו יהיה ההליכה והעליה לרגל והקבוץ בכל שנה כמו שיתבאר והוא אמרו יתעלה ועשו לי מקדש...". מנה שלשה דברים שלהם נועד המקדש: א) הקרבת קרבנות. ב) הבערת אש תמיד. ג) הליכה ועליה לרגל. א"כ לשיטתו הבערת האש היא עניין לעצמו נוסף על עצם ההקרבה, והיא עיקרית בביהמ"ק.

וכמו"כ בענין מערכה של יוה"כ כתב [הל' עבודת יוה"כ פ"ב ה"ה]: "מוסיפין מערכה כדי להדר המזבח ולעטרו". ובפיהמ"ש כתב "לכבוד ולהדור בעיני העם", ובגל' הרב קאפח "הדור ויופי לאש", משמע שהאש על המזבח היא עניין לעצמה, והא דהרמב"ם הביא את הפסוק של שני גזירי עצים לענין אש המערכות אף שהיא מצוה בפ"ע, משום שהם מאותו ענין

^{טז} יתכן שלרמב"ם 'מוקד' הוא דווקא כשמיועד להקרבה, אך מערכה שלישית שאין בה 'צווי' היא מערכה לעצמה.

^{טז} מודה שאש תמיד פירושו כל הזמן ולא רק כל יום אלא שמתקיים במערכה גדולה, וכן יבואר לקמן שבמערכה גדולה צריך אש תמיד לרש"י.

"ואש המזבח תוקד בו". וא"ו יתירה. ובמאירי ד"ה 'בכל יום' מבאר אליבא רבנן דר"מ: "אבל איברים שלא נתעכלו לא היו עושים להם מערכה אלא שהיו מחזירים אותם למערכה גדולה שעושין היום ונשרפים שם בצידי המערכה **שלא להתערב עם אותם של היום**". לפי"ז נראה שלדעת ר"מ, כיוון שהיה אסור שיהא מונח במערכה גדולה המסודרת לצורך תמיד של שחר איברים מאתמול [דאל"ה למאי היה צורך לפנות את המערכה] כדי שיתקיים דין 'עליה השלם' בקרבנות היום [ולא בשל אתמול שאין דינם אלא מטעם שכיון שעלו לא ירדו], לכן בעינן לאברים שנתותרו מערכה בפ"ע. ואף שר'יוסי חלק וסבר שלא מסדרים מערכה נפרדת, מודה שצריכים להיות בנפרד ולכן היו מניחים אותם בצד מערכה הגדולה ולא בתוכה. וכן פסק הרמב"ם בתמו"מ פ"ב ה"ה.

ברמב"ן במלחמות ריש מכילתין בסופו כתב: "הפיס הרביעי מי מעלה איברים מן הכבש למזבח. **הם האיברים שניתותרו מערב יוה"כ שסודרים אותם על המערכה הרביעית של איברים ופדרים כדברי ר"מ... והיא צריכה פיס כדמפורש והרי איברים ופדרים דעבודת לילה היא ותקיננו ליה רבנן פייסא**". תלה הפיס של העלאת אברים של אתמול בדעת ר"מ משום שלר"מ היא עבודה חשובה. ולדבריו נשמע שחלקו עליו חבריו בהכי, וסבירא להו דלאו עבודה חשובה היא ולכך לא תיקנו לה פיס.

מערכה של יוה"כ.

בסוגיין כתבה הגמ' דמקור הדין מ-"וה" דוהאש על המזבח ובהא כו"ע ל"פ. אך בירושלמי פ"ד ה"ו איתא: "מניין למערכת יום הכיפורים? ר' ירמיה בשם ר' פדת: 'גחלי' מה ת"ל 'אש' שהיא

אש של מערכה גדולה מוסיפין לה מזו". ובדף ל"ג ע"א כתב: "מערכה שלישיית לא היו עושין בה כלום אלא שתתקיים בה אש תמיד תוקד על המזבח. ר"ל שאם יכלו עצים שבמערכה גדולה מניחין בה מאלו". ונראה מדבריו שהוא רק כדי שתהיה אש תמיד על המערכה גדולה. ולא תלה זאת בצורך של מערכה גדולה אלא מצד עצם קיום המערכה. וכן ברש"י ד"ה 'קיום האש': "שאם אין אש של מערכה גדולה מתגבר", משמע שלא תלה בצורך הקטרה, שהרי לא הזכיר תנאי זה אלא מצד מערכה עצמה. וברש"י כ"ד ע"ב ד"ה 'הצתת אליתא', ג"כ משמע שאפי' אין צורך שהרי כתב: "כגון שקרבה מערכה לכלות שנשרפה כל המדורה". ונראה מדבריו שגם האיברים כלו ואעפ"כ צריך הצתת אליתא.

אך לענין מערכה שניה המשנה בתמיד פ"ב משנה ה' אומרת: "באומד חמש סאין גחלים", והוא אומדן כמה היה צריך לקטורת, ובשבת שמונה, תוספת גם לצורך בזיכין. וא"כ נראה שאע"פ שלדעת התוס' מתקיימת גם במערכה זאת מצות אש תמיד, אך למעשה נתנו בה רק לפי צורך המערכה.

ולענין מערכת אש תמיד לא נתנו לה שיעור וקצה, ולכן לא שנו אותה בסדר התמיד וכ"כ הלח"מ תמו"מ פ"ב ה"ד.

[בדעת ר' יהודה, שחלק על הצורך במערכה שלישיית, יל"ע אם חלק גם על הצורך ב'קיום האש', וסבר שאש תמיד פירושה כל יום ולא קיום קבוע של האש. ובייחוד לדעת החינוך שבמערכה שלישיית מקיימים מצווה זו].

מערכה לאברים שנתותרו:

לדעת ר"מ נוספת מערכה של איברים ופדרים שניתותרו והיא נלמדת מריבוי מיוחד בפסוק ב'

המיקום? [*הע' הרד"ך: הנה יעוין בשיירי קרבן שהקשה דלמא לא קפיד קרא אלא שבמחתה לא יהי שלהבת יותר מגחלים אבל על המזבח לא קפיד ומנין למערכה יתירה ביו"כ ע"ש, וי"ל שלשיתו בדוקא ניתן לומר שזו גופא מטרת הפסוק בסיפא לישב זה ולומר ש"מעל המזבח" צריך כדי לבאר גדר זה של "גחלי אש" שהוא במובן של מערכה על המזבח ולא במחתה, וכאן אעיר גם להגהות הגרי"מ (נדפסו בדפוסים החדשים של הירושלמי במדור "הגהות וחדושים") שפירש אש שבטלה במובן של בטלה ממלאכה שאינה לשום צורך (אין הכונה בכלל לא אלא לשום צורך של היות האש או כול האברים רק לצורך לקיחת הגחלים ביוה"כ).]

הראב"ד שם סק"ו מפרש: "מביא מן הסמוך למערב כלומר **מערכה אחרת עושין למערבו של מזבח להכניס ממנו לפני ולפנים**". ולפ"ז למדנו את המערכה המיוחדת ליוה"כ מ"לפני ד" ולא כדפירשו לעיל בירושלמי.

ואכתי צריך ביאור מנין הבין הראב"ד שעסקינן במערכה נפרדת ולא מגחלים של מערכה שקיימת כבר בכל יום? שהרי מיקום מערכה גדולה היה בצד מזרח ומערכה שניה של קטורת מכנגד קרן מערבית דרומית משוכה מן הקרן כלפי צפון ד"א, וכמעט מתבקש שזאת הכוונה שייקח דווקא משם הגחלים וכמו שלקחו בכל יום ויום. ויותר מזה מפורש בגמ' זבחים נ"ח ע"ב "הניטל בחוץ לינתן בפנים, גחלים דכל יומא ויומא דגמרן מגחלים של יוה"כ". [וכן ציין הרדב"ז שזהו מקור הרמב"ם תמו"מ פ"ב ה"ח] ולכאן למדה מקום מערכה שניה של קטורת מקטורת של יוה"כ!

ולא תספיקנו התשובה שהרי אצלנו בסוגיא ישנו ריבוי מיוחד למערכה של יוה"כ שהרי אפשר שמערכה זאת תעמוד ריקנית ואת הגחלים ניקח ממערכה שניה לצורך קטורת של לפני ולפנים.

בטילה על גבי גחליה, 'גחלי' יכול עוממות תלמוד לומר 'אש' אי אש יכול שלהבת תלמוד לומר 'גחלי אש' הא כיצד מן הלוחשות הללו. ומניין שתהא האש בטילה על גבי גחלים, תלמוד לומר 'גחלי אש'. ולכאן לא מובן לפי"ז מדוע לא לקחת מן המערכה הגדולה או מהמערכה של הקטורת וצריך מערכה מיוחדת? קה"ע מבאר שלמדו זאת מגחלי אש שתהא אש בטילה לגבי גחליה וזה א"א בשאר מערכות שהאש גדולה ואין גחלים מרובות מאש. אך הפני משה מבאר את ביטול האש לגבי גחלים באופן אחר, שאם מדובר במערכה שניה של קטורת גם אחר לקיחת גחלים לקטורת של לפני ולפנים ישנה אש המערכה לצורך קטורת של בין הערבים וא"כ אינה בטילה ע"ג גחליה, אך אם זו מערכה לעצמה ממילא בטילה עם לקיחת הגחלים לצורך הקטורת של לפני ולפנים. עכ"פ מבואר בהדיא בירושלמי שצורך המערכה הוא לקיחת גחליה לצורך קטורת של לפני ולפנים והוא גופו הפסוק שלומדים ממנו שישנה מערכה זו. וכן מפורש גם בתוספתא יומא פ"ב ה"י: "ואחת שמוסיפין לקטורת [היום] שלפני ולפנים דברי ר"י".

בתו"כ אחרי מות פר' ב' פ"ג הלכות ה-ו איתא: "גחלי' יכול עוממות תלמוד לומר 'אש', אי 'אש' יכול שלהבת תלמוד לומר 'גחלי אש', הא כיצד מן הלוחשות הללו, ומנין שתהא האש בטילה על גבי הגחלים תלמוד לומר 'גחלי אש'. 'מעל המזבח' יכול כולו תלמוד לומר 'אשר לפני ה' הא כיצד הסמוך למערב". לכאן דומה מאוד לירושלמי אך בשינוי משמעותי של התוספת: "מעל המזבח...". ואם נפרש כדברי הפ"מ וקה"ע בירושלמי שמדובר במערכה מיוחדת ליוה"כ, תוספת זו אין לה מובן שהרי כבר למדנו מהרישא של גחלי אש ומה צורך לשאול על

בפיל' התו"כ, שאין מדובר כדברי הראב"ד במערכה נוספת, אלא שלוקח גחלים ממערכה שניה מצד מערב לצורך הקטרה של לפני ולפנים, והוא מקור הרמב"ם לכך שלא נלקח ממערכה של יוה"כ שאותה לומדים מ'והאש', ונותר לומר שהיא רק להדר המזבח ולעטרו. וברור שאין פיל' בירושלמי יכול להיאמר לפי מה שר"ל בדעת הרמב"ם בפיל' התו"כ שהרי כתב הירושלמי בריש דבריו במפורש: "מנין למערכת של יוה"כ".

ועוד נראה שפתיחת הירושלמי: "רבי ירמיה בשם רבי פדת גחלי מה ת"ל אש שהיא בטילה ע"ג גחליה" היא מעין מה שבסוף נלמד מדרשה זו ואין זכר לעניין "לפני ד", והוא רק דרשה של "גחלי אש" ולא "לפני ד" שהוא לימוד אחר לגמרי. ומוכח שהרמב"ם דלא כירושלמי מכך שלא אמר שלוקחים את גחלי קטורת של לפני ולפנים ממערכה זו.

אכן נראה שמקור הרמב"ם מהתו"כ, שגחלי אש לוקחים ממערב המזבח, ולא מן המערכה שענינה רק אש ונלמדת מריבוי של והאש, לעומת שאר מערכות שענינם 'מוקד' ויש בהם שימוש.

וזהו עיקר ההבדל לשיטת הרמב"ם בין גמ' בבבלי ותו"כ לירושלמי. שהירושלמי למד משימוש הגחלים לעניין המערכה שנלמד מהפסוק 'ולקח מלא המחטה וגו'', ולעומתו התו"כ רק למד משם מהיכן לקיחה ולא את עצם קיום המערכה, ובבבלי למד קיום המערכה מוהאש בשונה משאר מערכות שהם מוקד ויש בהם שימוש. וכך משמע גם מזבחים נ"ח ע"ב הנ"ל שלקח ביוה"כ לצורך לפני ולפנים ממערכה שניה של קטורת. והא דהתיר פה [ביומא מ"ו ע"א] "מהאי גיסא ומהאי גיסא"

ואיברא מאן לימא לן דגחלים לאו מחד אתר סלקי? וכן קשה לרש"י ומאירי בסוגייתנו שכתבו כראב"ד.

מאיך גיסא קשה לומר שגחלים ניטלו ממערכה שניה דהא לא שנו בתמיד פ"ב מ"ה שביוה"כ הוסיפו למערכה של קטורת כמו בשבת. ומלבד זאת קשה מה צורך במערכה שאינה צורך למאומה, ומה נשתנה למערכה זאת משאר מערכות שלכולם בשם יקרא עפ"י שימושם כדכתבנו לעיל בעניין מערכה של קיום האש, ולזאת לא. עכ"פ בדברי הירושלמי נראים הדברים הכרח שישנה מערכה מיוחדת לצורך גחלי יוה"כ, אך בתו"כ נראים דברי הראב"ד כדוחק.

בקובץ הערות הגר"י הוטנר על הספרא (על רבינו הלל עמ' נ"ה ד"ה ניטל) כתב, דאי לא עבדינן מערכה נפרדת ליוה"כ לא הוי 'מלפני ד' גם אם לוקח מהסמוכות לפתח, כיון שכל מערכה שם אחד לה ולא משנה מיקום הגחלים במערכה, ורצה לומר שזהו גם כוונת הירושלמי, והא דלא כתב בירושלמי את ההמשך המופיע בתו"כ משום שלפעמים קיצר הירושלמי בלשונו והעיקר הוא מהמשך הדברים כבתו"כ ולא כפיל' הפ"מ וקה"ע. ובכך עונה על שאלת מנין לנו מערכה זו ולמה שימשה שהרי הפסוק גופו מדבר על לקיחת הגחלים לקטורת של לפני ולפנים.

סברא זו שכתב שאין במערכה אחת חילוק מקומות, גם לפי דבריו תלויה במחלוקת הראשונים הנ"ל עם הרמב"ם בהל' עבודת יוה"כ פ"ב ה"ה, שכתב: "כדי להדר המזבח ולעטרו", וכן בפיהמ"ש כאמור לעיל, וא"כ לשיטת הרמב"ם לא השתמשו בה כלל לצורך הקטרה של לפני ולפנים. ובאמת ביאר בדעת הרמב"ם

מערכה כלל. ואולי חילק בין מערכה של קטורת שאין אפשרות שתהיה מול הפתח אך לא מן הנמנעות הוא שיהיו גחלים בצד צפון מערב של מזבח ומהם יקח ולא צריך דווקא מערכה, או שביוה"כ תהיה שם אחת מן המערכות שאין להם מקום מיוחד והם מערכת קיום האש או יוה"כ, ומסתבר שזאת המערכה של קיום האש שאין לה מקום קבוע. אך אם נאמר שהיא מערכה של יוה"כ וממנה לוקח א"כ באופן קבוע יצא שמקומה בצפון מערב המזבח וה"ל לרמב"ם לפרושי, מלבד מה שהזכיר טעם אחר למערכה של יוה"כ. ואכתי צריך הדבר תלמוד וד' יאיר עינינו אמן.

נספח

[בחידושי רא"ל מאלין (ח"א סי' כ' סק"ב) כתב שכל קרבן צריך חנאי של מלח ועצים וגם קטורת דין קרבן יש לה. בשאר קרבנות אם נשרפו העצים וכבר נתעכלו והם גחלים מהני הנחת העצים על המערכה של השחר ובין הערבים שיהיה דין עצים למערכה כל היום } ובאמת בבמה אין מועיל הנחת עצים שחרית וערבית אלא צריך עצים ממש כל הזמן}, ובקטורת שבכל יום אע"פ שלא נשארים עצים במערכה כיון שמקטיר על מזבח פנימי שם מערכה לה שהוא כמו שמעבירה למזבח פנימי. אך כיצד יועיל לקטורת של יוה"כ הגחלים שהיא מוקטרת רק במחתה והרי צריך גם עצים? וביותר לפי התנאי שאין בהם שלהבת אש א"כ הם גופם בתורת אש ולא עצים?! ותי' שזה גופא כוונת הירושלמי ללמוד מערכה של יוה"כ מכך שתהא אש בטילה ע"ג גחליה דאם לא כן לא הוי עצים בהקטרה ורק מערכה מיוחדת משוי להו דין עצים ולכן דוקא בגלל התנאי של אש בטילה

ובזבחים הצריך לפני ד' דוקא, יש לבאר או (א) כדברי תוד"ה אבל (יומא מ"ו ע"א) שהוא לכתחילה אבל בדיעבד שפיר דמי [וההו"א שיעכב שלא בדיוק לפני ד' משום שכתוב חוקה ואפי' לר"י שרק רק בפנים כיון שזה צורך פנים היתה הו"א לעכב]. (ב) או כדברי התו"י והתורא"ש שהמערכה תהיה לפני ד' מול הפתח ולא איכפת לן אם ממשיכה מהאי גיסא או מהאי גיסא [וע"ז קאי הגמ' ביומא] אבל בגחלים ודאי שיש קפידא [כגמ' בזבחים].

אך הכס"מ תמו"מ פ"ב ה"ח הסיק בדעת הרמב"ם שפסק דלא כגמ' זבחים נ"ח, משום שבהל' בית הבחירה פ"ה כתב, שמזבח רחוק מכותל צפוני של העזרה ששים ומחצה אמות, וא"כ אין לקיים את המשנה בתמיד פ"ב מ"ה שמקום המערכה שנייה משוך מקרן דרומית מערבית ד"א לצפון כדי שיהיה כנגד פתח היכל או אולם בשו"א. ולכן לפ"ד חייבים לומר בדעת הרמב"ם שאין פ"ה לפני ד' דווקא מול פתח היכל או אולם, אלא כלפי צד מערבי כפשט דברי התו"כ ולא דווקא פתח. ולכן ציין הרמב"ם בהל' עבודת יוה"כ פ"ד ה"א מן הסמוך למערב אע"פ שאינו מול הפתח. ואין לומר שהטעם הוא שאין מעבירין על המצוות שהרי בא לשם מכיוון מזרח למזבח אחר שנתן לכהן אחר למרס בדם ברובד רביעי של עזרה והמערכה הקרובה אליו היא המערכה הגדולה שהיא בצד מזרח, ולכן צ"ל שישנה מצוה לקחת דווקא מצד מערבי כדכתיבנא.

אולם פליאה היא קו' הלח"מ הל' עבודת יוה"כ פ"ד ה"א מדוע לא כתב הרמב"ם שיקח מכנגד הפתח לכתחילה, והרי בהל' תמו"מ פ"ב ה"ח הכריח בדעת הרמב"ם דלא כסוגיא בזבחים נ"ח דלפני ד' הוי כנגד הפתח דאינו אפשרי שאין שם

ע"ג גחליה למדו בירושלמי שצריך מערכה נפרדת וא"א להסתפק במערכות קיימות. כן רצה לבאר שם (סק"ג) את הרמב"ם שמה שלמדנו מהפסוק שישנה מערכה מיוחדת ליוה"כ משום שלא מצינו כדבר הזה לקיים מערכה רק לצורך גחלים למחתה, והא דכתב הרמב"ם שהיתה להדר המזבח ולעטרו, אין הכוונה שלא לקחו גחלים למחתה של לפני ולפנים משם שהרי הוא מפורש בתוספתא יומא פ"ב ה"י שהוא לצורך הקטרה של לפני ולפנים, אלא כיון בזה לבאר שמה שלומדים מהפסוק הוא שאפשר לעשות מערכה למרות שהיא רק לצורך מחתה, ובאמת אין חיוב בזה. ולכן כתב הרמב"ם הטעם למה אכן עשו מערכה בפועל, והסביר שהוא כדי להדר המזבח ולעטרו].